

Hur påverkar tidpunkten för studiestarten lånebenägenhet och studieskuld?

Majoriteten av de drygt 100 000 elever som varje år lämnar gymnasieskolan kommer förr eller senare att inleda högre studier. En del av dem använder studiemedlens lånedel, medan andra avstår från att ta studielån. I den här artikeln undersöker vi hur tidpunkten för den eftergymnasiala studiestarten påverkar lånebenägenhet och skuldsättning.

De huvudsakliga resultaten i artikeln är

- att de som går direkt från gymnasiet till eftergymnasiala studier mer sällan tar lån än de som går samma väg efter tre år.
- att de genomsnittliga studieskulderna därmed blir lägre för dem som går direkt.
- att de som går direkt till eftergymnasiala studier och som gick gymnasiet i Stockholm, Skåne och Västra Götaland, mer sällan tar lån än personer från andra län.

Låntagande blir en kostnad i framtiden

Studiemedel, som består av bidrag och en frivillig lånedel, är ett stöd som ger alla studerande möjlighet att finansiera sina studier. Studielån är ett sätt för den som studerar att utjämna inkomster och utgifter under livstiden. Det lån som tas, och som förbättrar ekonomin under studierna, blir därmed en framtida kostnad.

Lånebenägenhet

Med lånebenägenhet menas hur stor andel av studiemedelstagarna som väljer att ta den valbara lånedelen.

Skillnader i lånebenägenhet¹ mellan personer som går direkt från gymnasiet till eftergymnasial utbildning och personer som studerar vidare först efter tre år, kan visa att tidpunkten för övergången kan göra det lättare eller svårare att klara sig utan att ta lån. Om man som studerande kan klara sig utan att ta lån, åtminstone i någon eller några terminer, påverkas även skuldsättningen och den framtida återbetalningen.

De som är uttagna för jämförelsen i den här artikeln lämnade gymnasieskolan under åren 2011–2015. De gick antingen direkt till eftergymnasiala studier med studiemedel eller väntade i tre år innan de övergick till den eftergymnasiala nivån.² För dem som studerade vid högskolan har vi ställt krav på att studierna måste bedrivas under minst sex terminer i följd, och för övriga eftergymnasiala utbildningar har vi krävt att studierna ska pågå under minst fyra terminer i följd.³

¹ För anledningar till att lånebenägenheten skiljer sig mellan olika studerandegrupper, se CSN (2017). Lånebenägenhet bland studerande med studiemedel. CSN, rapport 2017:4.

² Lånebenägenheten för dem som går direkt från gymnasieskolan till högskolan jämförs i den här artikeln med lånebenägenheten för dem som övergår till högskolan först efter tre år. Vi gör även en motsvarande jämförelse för övriga eftergymnasiala utbildningar (avdelning B1 i bilagan till studiestödsförordningen [2000:655]), inklusive yrkeshögskola, men då enbart för alla studerande. Det senare beror på att antalet observationer blir få när de fördelas i olika grupper.

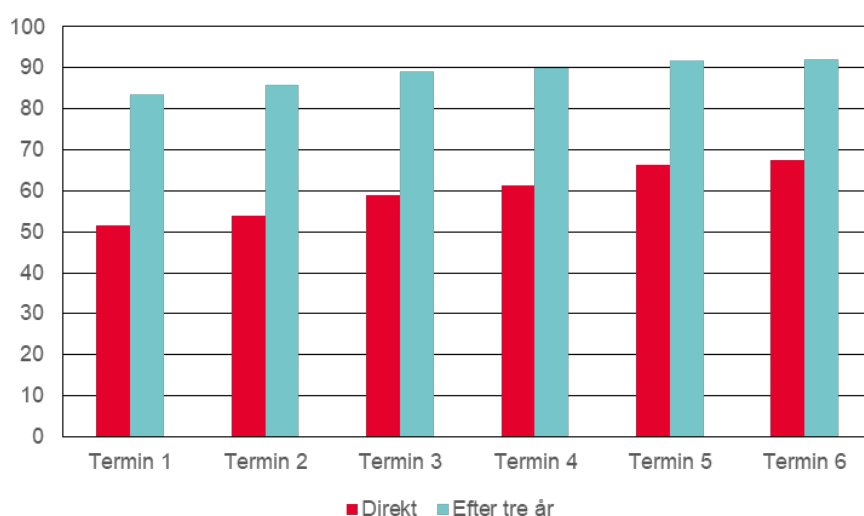
³ Information om de personer som vi har hämtat information om och om det urval som har gjorts finns i faktabrutten sist i artikeln.

De som går direkt avstår ofta från studielån

Finns det då några skillnader i lånebenägenhet mellan dem som gick direkt från gymnasiet till eftergymnasiala studier och dem som väntade i tre år? Ja, det visar sig att skillnaderna mellan låntagarna är stora! Vi börjar med att titta på dem som övergick till högskolestudier med studiemedel.

Av de personer som gick till högskolestudier direkt efter gymnasiet, varav nästan alla fyllde 19 år det år de började högskolan, tog 51 procent studielån under den första terminen. Därefter ökade andelen till 68 procent under den sjätte terminen. De som i stället väntade i tre år med att börja vid högskolan tog istället lån i 83 procent av fallen under den första terminen och i 92 procent under den sjätte terminen.

Lånebenägenhet för dem som övergick direkt till högskolan respektive efter tre år

Vi kan alltså konstatera att det var en lägre andel av dem som gick direkt från gymnasiet till högskolan som tog lån under var och en av de sex terminerna, jämfört med dem som gick samma väg först efter tre år.

Inte ens den högsta lånebenägenheten bland dem som gick direkt var i närheten av den lägsta lånebenägenheten bland dem som väntade i tre år. Skillnaden i lånebenägenhet mellan dem som gick direkt och dem som började först efter tre år minskade dock lite under de sex terminerna. Under den första studietermen var skillnaden 32 procentenheter och den sjätte terminen var skillnaden 24 procentenheter.

Motsvarande mönster gäller för dem som övergick till en annan eftergymnasial utbildning. Även bland dessa var andelen som tog lån betydligt lägre bland dem som gick direkt från gymnasiet till eftergymnasial utbildning, än bland dem som övergick först efter tre år. Benägenheten att ta lån var dock lägre i denna studerandegrupp än bland dem som gick vidare till högskolan, både bland dem som gick direkt till studier med studiemedel på eftergymnasial nivå och bland dem som väntade i tre år.

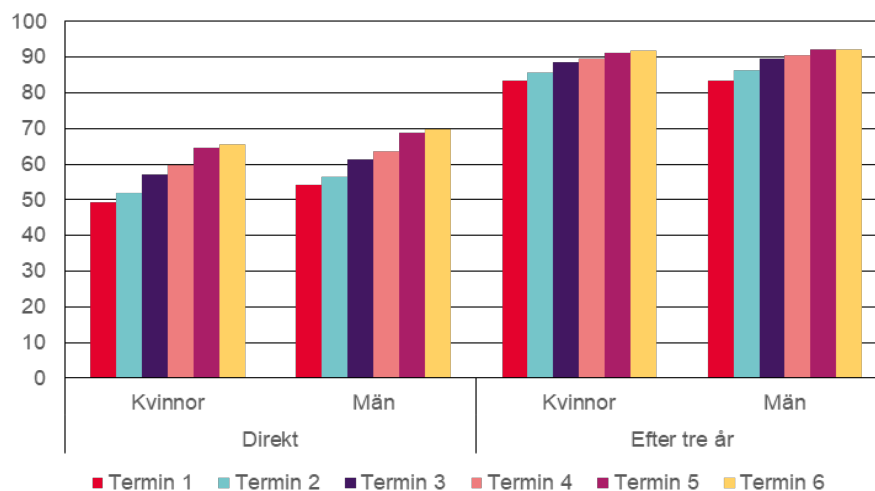
Lånebenägenhet för dem som övergick direkt till annan eftergymnasial utbildning respektive efter tre år

Män lånar oftare än kvinnor – men mönstret är detsamma oavsett kön

Mönstret med en lägre lånebenägenhet för dem som går direkt till högskolan och en högre lånebenägenhet för dem som går senare gäller både för kvinnor och män. Män har en lite större benägenhet att ta studiemedlens lånedel både bland dem som går över tidigt och bland dem som går över senare. Skillnaden i förhållande till kvinnorna är dock större bland dem som går direkt till högskolan än bland dem som börjar på högskolan först efter tre år. Av de kvinnor som gick direkt tog exempelvis 49 procent lån under den första terminen, jämfört med 54 procent av männen. Skillnaden mellan könen är dock i stort sett uttraderad för dem som började studera först efter tre år.

Lånebenägenhet för dem som övergick direkt till högskolan respektive efter tre år Fördelning efter kön

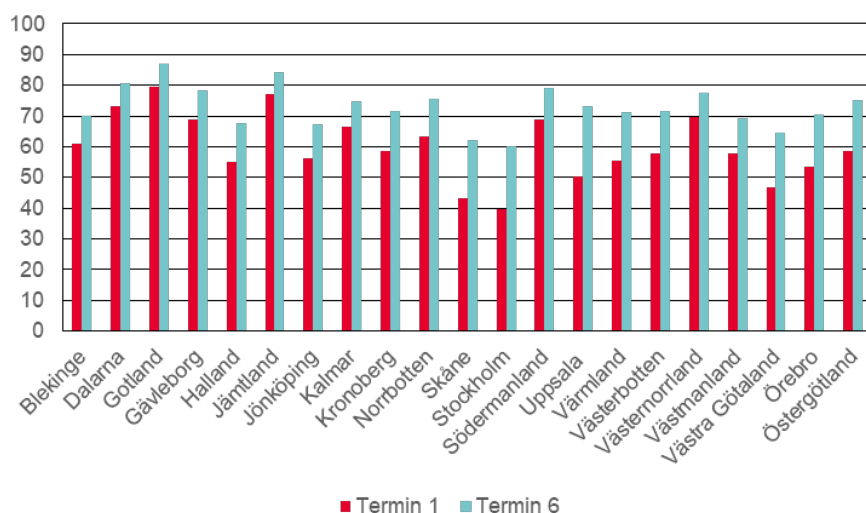
Storstadslänen skiljer sig från övriga län

När lånebenägenheten fördelas efter de län där gymnasiestudierna bedrevs får vi en inblick i en trolig bidragande orsak till benägenheten – och behovet – att ta lån. Bland dem som gick direkt till högskolan var det minst vanligt att ta lån under den första terminen för dem som gick på gymnasiet i Stockholm (40 procent), Skåne (43 procent) och Västra Götaland (47 procent). Vanligast att ta lånedelen var det för dem som gick på gymnasiet på Gotland, där hela 79 procent av dem som gick direkt till högskolan tog lån under sin första högskoletermin.

En sannolik förklaring till dessa skillnader mellan personer som har bedrivit sina gymnasiestudier i olika län, är behovet av att få in pengar för att finansiera sitt boende. De som bor i storstadslänen bor sannolikt ofta kvar hemma hos sina föräldrar när de börjar vid högskolan. De som gick i gymnasiet på Gotland flyttar troligen betydligt oftare när de börjar studera vid högskolan.⁴ De har då behov av att skaffa sig ett eget boende. Eftersom ett eget boende normalt innebär en stor utgiftspost blir behovet av studielån därmed större.

Lånebenägenhet för dem som övergick direkt till högskolan¹

Fördelning efter län där gymnasiestudierna bedrevs

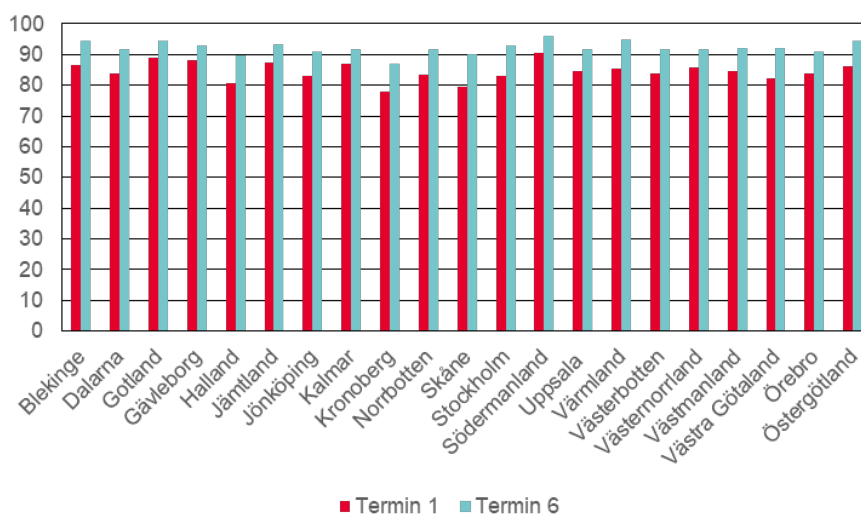
¹ Diagrammet redovisar enbart terminerna 1 och 6.

För dem som väntade i tre år innan de började högskolan är inte skillnaderna mellan länen lika stora. De som gick gymnasiet i Kronobergs län hade den lägsta lånebenägenheten den första terminen då 78 procent tog lån, högst var benägenheten att låna bland dem som gick sin gymnasieutbildning i Södermanland, där 90 procent tog lån under den första terminen. För samtliga län ökar sedan lånebenägenheten för varje termin som går, och högst benägenhet att låna under den sjätte terminen av högskolestudierna hade de som gick på gymnasiet i Södermanland med 96 procent låntagare.

⁴ MUCF (2025). En fördjupad bild av ungas bostadssituation i Sverige. Ung idag 2025:2, s. 14.

Lånebenägenhet för dem som övergick till högskolan efter tre år¹

Fördelning efter län där gymnasiestudierna bedrevs

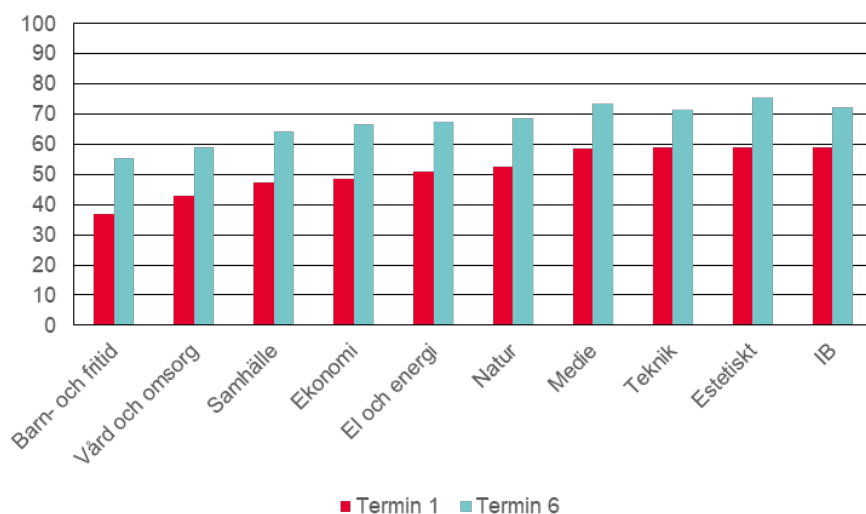
¹ Diagrammet redovisar enbart terminerna 1 och 6.

Skillnader mellan olika gymnasieprogram

När vi granskar olika gymnasieprogram ser vi skillnader mellan studerande som gick på olika program. De som gick barn- och fritidsprogrammet och el- och energi-programmet på gymnasiet och som går direkt till högskolan har en lånebenägenhet kring 40 procent under sin första termin vid högskolan. De som däremot gick tekniskt program, estetiskt program eller IB-programmet (International Baccalaureate Diploma Programme) har i stället en lånebenägenhet kring 60 procent under den första terminen. Bland dem som gick direkt till högskolan får de som studerade på medieprogrammet och det estetiska programmet senare högst lånebenägenhet, den sjätte terminen tog upp emot 75 procent av de högskolestuderande lån bland dem som gick direkt och kom från dessa båda gymnasieprogram.

Lånebenägenhet för dem som övergick direkt till högskolan¹

Fördelning efter senast kända program vid gymnasieskolan

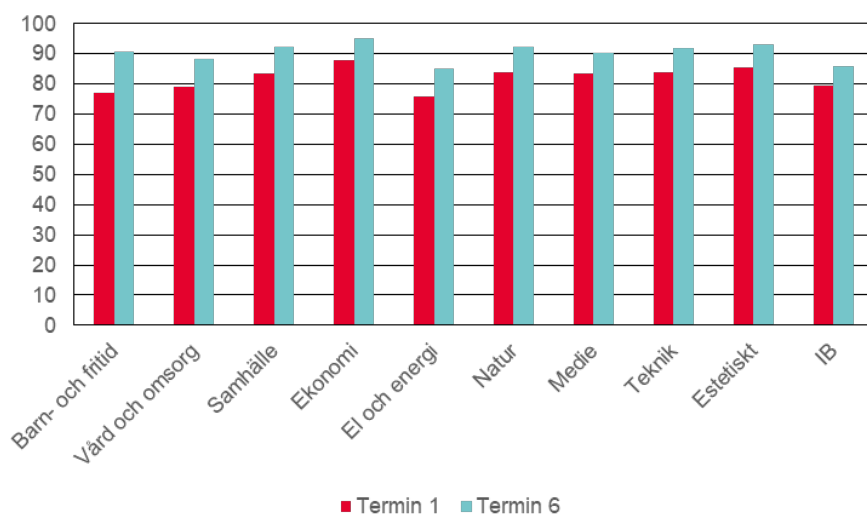

¹ De tio gymnasieprogram visas som hade flest studerande som gick direkt från gymnasiet till högskolan. Programmen visas i ordning efter lånebenägenhet under termin 1. Diagrammet redovisar enbart lånebenägenheten terminerna 1 och 6.

För dem som väntade i tre år med att börja studera med studiemedel vid högskolan är skillnaderna beroende på vilket program man gick i gymnasiet mindre. Lånebenägenheten börjar oftast kring 80 procent under den första terminen och slutar kring 90 procent den sjätte terminen. Lägst benägenhet att ta lån under den första terminen fanns bland dem som hade gått på el- och energiprogrammet där 76 procent av de studerande tog ländelen. Dessa hade fortfarande den lägsta benägenheten att låna den sjätte terminen (85 procent). Samma högskoletermin hade de som gick ekonomiprogrammet i gymnasiet den högsta lånebenägenheten (95 procent).

Lånebenägenhet för dem som övergick till högskolan efter tre år

Fördelning efter senast kända program vid gymnasieskolan

¹ För att uppnå jämförbarhet mellan diagrammen visas här de tio gymnasieprogram som hade flest studerande som gick direkt från gymnasiet till högskolan. Diagrammet redovisar enbart lånebenägenheten terminerna 1 och 6.

Detta leder oss fram till skillnaderna mellan dem som övergick direkt till studier med studiemedel på högskolan och dem som gick till högskolan först efter tre år. Störst skillnad var det för studerande som hade gått på barn- och fritidsprogrammet. Lånebenägenheten för dessa studerande skiljde sig under flera terminer med mer än 40 procentenheter. Minst var skillnaderna för dem som gick IB-programmet i gymnasiet. Av dem som gick IB-programmet var det mellan 10 och 20 procentenheter färre som tog studielånet bland dem som gick direkt, jämfört med dem som väntade tre år. De som hade studerat på IB-programmet och gick direkt till högskolan hade hög benägenhet att ta studielån medan de som gick över först efter tre år hade låg benägenhet att ta lån, jämfört med studerande från andra gymnasieprogram.

Skillnaderna mellan kommunala och fristående gymnasieskolor är små och båda skolformerna följer det övergripande mönstret att de som går direkt till högskolan har betydligt lägre lånebenägenhet än de som går över till högskolan efter tre år.

Har lånebenägenheten förändrats över tid?

Om lånebenägenheten förändras under de år vi har följt i denna artikel, har det i så fall någon påverkan på de resultat vi har redogjort för ovan? Ja, om lånebenägenheten ökar eller minskar över tid kan ha en viss betydelse för utfallet. Eftersom vi har lagt samman samtliga studerande, oavsett vilket år de har börjat respektive slutat sina högskolestudier, har en förändring över tid ingen betydelse inom kategorierna, dvs. för den jämförelse som görs av dem som gick direkt till högskolan eller för dem som började efter tre år. Däremot kan en förändrad lånebenägenhet över tid påverka jämförelsen mellan de båda kategorierna.

Vid en jämförelse mellan dem som började studera 2011 och 2015 och som gick direkt till högskolan, kan vi se att lånebenägenheten under den första terminen ökade med knappt 4 procentenheter. Motsvarande för dem som började studera vid högskolan tre år efter gymnasiet studierna visar en ökning med 8 procentenheter.

De som började studera med studiemedel vid högskolan efter tre år bedrev sina studier kalendermässigt senare än de som började studera direkt. De påverkas därför något mer av den förändring av lånebenägenheten som har skett över tid. Resultatet visar därmed att lånebenägenheten för dem som började efter tre år hade ökat mer än för dem som började studera direkt efter gymnasiet och att skillnaderna mellan de båda grupperna till en liten del beror på att tid förflutit. Lånebenägenhetens förändring över tid ska dock inte överdrivas och bedöms inte ha mer än marginell påverkan på resultaten.

Varför är lånebenägenheten lägre bland dem som går direkt?

Vad beror det på att de som går direkt från gymnasiet till högskolan tar lån i betydligt mindre utsträckning än de som börjar studera först efter tre år? Frågan har inte varit prioriterad i arbetet med den här artikeln, som i stället har handlat om att kartlägga skillnaderna. Vi kan ändå spekulera i orsakerna.

En mycket sannolik orsak till att de som läser vidare på eftergymnasial nivå efter tre år lånar i högre utsträckning än de som går direkt, är bostadssituationen. Många av dem som fortsätter att studera direkt efter gymnasiet bor, särskilt i storstadslänen, kvar hemma hos föräldrarna och har därmed en annan kostnadsbild än de som flyttar till ett eget boende. I storstadslänen är det dels svårare att hitta en bostad till ett rimligt pris, dels enklare att bo kvar hemma med ett universitet eller en högskola inom rimligt pendlingsavstånd. Det gör att fler bor kvar hemma i storstadslänen.⁵ Tre år efter gymnasiet har de flesta högskolestuderande skaffat sig en egen bostad, vilket gör kostnadsbilden i de olika länen mer likartad.⁶ Då blir också lånebenägenheten högre och mer likartad i olika län.

En annan förklaring kan vara att de som övergår till eftergymnasiala studier efter tre år har hunnit göra andra saker sedan de gick på gymnasiet. Många har arbetat och 28 procent har haft studiemedel för studier på lägre utbildningsnivåer. De som har arbetat kan ha skaffat sig nya och högre utgifter och kan därför vara i behov av att ta studielån. De som har studerat och har haft studiemedel kan ha vant sig vid att ta

⁵ MUCF (2025). En fördjupad bild av ungas bostadssituation i Sverige. Ung idag 2025:2, s. 14.

⁶ Ibid.

studielån, vilket också kan öka låntagandet när de eftergymnasiala studierna senare påbörjas.

Beräknad genomsnittlig studieskuld

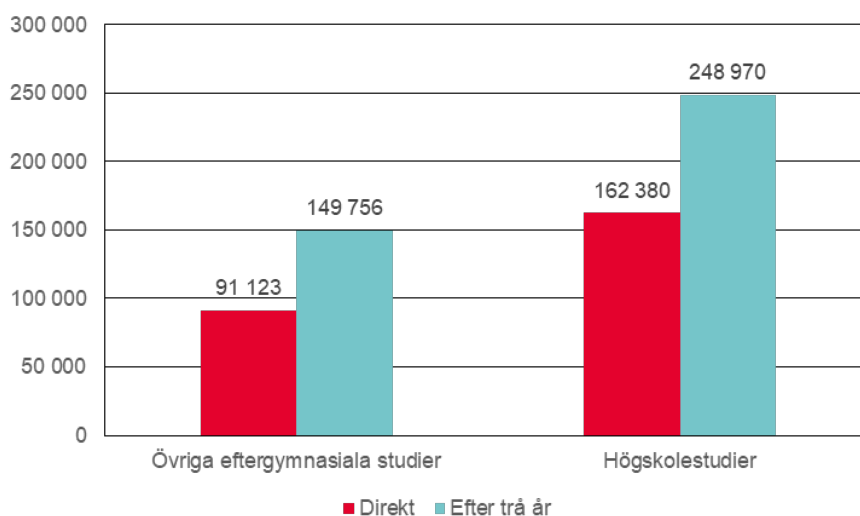
Lånebenägenheten påverkar skuldsättningen bland dem som studerar, men det är inte den enda faktorn som påverkar skuldsättningen. En del tar lån under hela studietiden, andra tar lån under delar av studietiden och ytterligare andra tar inte lån. Det är till exempel vanligt att ta lån under en hel utbildning, men det är också vanligt att avstå från lån i början av en utbildning och att ta lån senare under samma utbildning.

I det här avsnittet redovisar vi en beräknad skuld som baseras på lånebeloppet som gällde under 2025 och på antalet beviljade veckor med lån.⁷ Lånebeloppet har multiplicerats med antalet veckor efter fyra respektive sex terminer, beroende på skolform. Detta gjordes separat för varje person i underlaget och resultaten redovisas här som genomsnittliga skulder.

Notera att lånebeloppet avser studiemedlens grundlån och att veckorna avser eftergymnasiala studier. De redovisade skulderna är således en uppskattning av skulden efter en eftergymnasial utbildning och inte en uppskattning av den totala skulden.⁸

Genomsnittlig uppskattad studieskuld

Fördelning efter skolform och tidpunkt för studiernas start¹

¹ Tidpunkten för studiernas start har satts i förhållande till det läsår gymnasiet avslutades.

I diagrammet illustreras skillnaden i skuldsättning för dem som börjar studera tre år efter gymnasiet, jämfört med dem som börjar studera direkt efter gymnasiet. Den

⁷ Under 2025 kunde heltidsstuderande låna 2 352 kronor per vecka. Veckor då personer har studerat på deltid har räknats om till motsvarande antal veckor på heltid. Exempelvis, en person som studerar 75 procent under 20 veckor anses här ha studerat 100 procent under 15 veckor.

⁸ Grundlån är ett annat ord för lånedelen av studiemedel. Personer kan ha merkostnadslån och tilläggs lån utöver grundlån. Merkostnadslån är vanligt förekommande bland utlandsstuderande, och inkluderas inte i beräkningen av skulden. Den beräknade skulden för en eftergymnasial utbildning är därför lite lägre än den faktiska skulden.

genomsnittliga skulden blir 149 800 kronor för dem som läser fyra terminer på en övrig eftergymnasial utbildning och börjar efter tre år, vilket kan jämföras med 91 100 kronor för dem som börjar direkt. Motsvarande siffror för dem som studerar vid högskolan under sex terminer är 249 000 kronor för dem som börjar efter tre år och 162 400 för dem som börjar direkt. Skillnaden för en högskolestuderande är alltså 86 600 kronor.⁹

Några avslutande ord

Vi har nu sett att de som studerar vidare direkt efter gymnasiet lånar mindre och får lägre skulder än de som studerar vidare efter tre år. Innebär då detta att de som väntar med att inleda eftergymnasiala studier skulle fått lägre skulder om de börjat tidigare? Nej, riktigt så enkelt är det naturligtvis inte. En tidigarelagd studiestart påverkar i sig inte ekonomin. När man börjar studera och hur mycket man lånar avgörs av en mängd individuella livsomständigheter och preferenser. Men att de som inleder eftergymnasiala studier tidigt lånar mindre än andra är ändå en generell slutsats, som har betydelse för skuldsättningen.

⁹ Vi har då inte räknat med ränta eller de beloppshöjningar som görs årligen och som kommer den till del som väntar med att börja studera. Återbetalningstiden är vanligtvis 25 år.

Faktaruta: Population och urval

De gymnasiestuderande – hela populationen

Läsår	Antal personer som läser sista året i gymnasiet
2010/11	109 581
2011/12	106 305
2012/13	105 594
2013/14	95 494
2014/15	96 828
Totalt	513 803

Läsår	Antal med studiemedel på eftergymnasial nivå	Andel ¹
2010/11	67 167	61
2011/12	65 162	61
2012/13	64 817	61
2013/14	56 450	59
2014/15	56 395	58
Totalt	309 991	60

Vår population har, efter att urvalskriterierna nedan har tillämpats, bestått av 156 412 personer. Av dessa studerade 134 628 på högskola eller universitet och 21 784 på andra eftergymnasiala utbildningar. Eftergymnasiala studier har beaktats till och med höstterminen 2023.

Våra urvalskriterier för undersökningen

För dem som gick vidare till eftergymnasiala studier gäller följande kriterier för att en individ ska bli uttagen att ingå i undersökningen.

- Sedan studierna med studiemedel på eftergymnasial nivå påbörjades måste individen ha studerat under minst fyra sammanhängande halvår på en övrig eftergymnasial utbildning (utbildning i avdelning B1 bilagan till studiestödsförordningen [2000:655]) eller under sex sammanhängande halvår på en högskoleutbildning.
- Studiemedel för studier på eftergymnasial nivå får ha lämnats under en enstaka termin som motsvarade högst 20 veckor före de sammanhängande halvåren. Den som hade studiemedel under längre tid, men inte under fyra eller sex sammanhängande halvår, har sorterats bort från underlaget. Denna enstaka termin före den egentliga studiestarten behandlas inte i artikeln.
- Det har inte godtagits att den sammanhängande perioden har börjat med utlandsstudier, däremot godtas utlandsstudier senare under den sammanhängande studieperioden.

¹ Siffrorna gällde vid tidpunkten för uttaget (2025-03-25). Andelen som studerar vidare kan antas öka, framför allt i de senare årskullarna, i och med att fler hinner påbörja studier.

Referenser

MUCF (2025). En fördjupad bild av ungas bostadssituation i Sverige. Ung idag 2025:2.

CSN (2017). Lånebenägenhet bland studerande med studiemedel. Rapport 2017:4.

Kontaktperson

Carl-Johan Stolt
carl-johan.stolt@csn.se